

АЛЮЗИЯ ЯК НОСІЙ КОМУНІКАТИВНОГО СМІСЛУ В АНГЛОМОВНИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ПРОПОВІДЯХ

У статті розглянуті комунікативно-прагматичні особливості алюзії як носія комунікативного смислу англомовних протестантських проповідей, імпліцитного засобу здійснення релігійно мотивованого впливу.

Ключові слова: алюзія, комунікативний смисл, релігійно мотивований вплив, комунікативна стратегія маніпулювання.

Сучасні тенденції в мовознавстві вказують на зростання інтересу до комунікативного аспекту мови та відображають прагнення перейти від системно-структурного опису мови до вивчення її функціонування у процесі комунікації. У центрі лінгвістичного аналізу перебуває поняття дискурсу, активно вивчаються різні його аспекти. Актуальним стає виявлення комунікативного смислу дискурсу – інформаційного компонента спілкування, який міститься в пресупозиціях та імплікатурах і формується як сумарна семантична, синтаксична та прагматична домінанта комунікативних стратегій у межах певного мовленнєвого жанру із застосуванням вербальних та невербальних засобів [1]. Недостатньо висвітленою у цьому плані залишається англіканська проповідь як мовленнєвий жанр англомовного протестантського дискурсу.

Мета цієї статті дослідити комунікативно-прагматичні особливості алюзії як носія комунікативного смислу англомовних протестантських проповідей, імпліцитного засобу втілення комунікативно-прагматичних установок проповідника. Алюзія є типовим компонентом мовного коду проповіді, важливим джерелом емоційно-експресивної насиченості тексту, вагомим засобом реалізації комунікативної інтенції проповідника. Збагачуючи смислову структуру тексту, алюзія допомагає не лише висловити відповідну думку глибше, але й передати суб'єктивне ставлення проповідника, його оцінку об'єкта висловлення. Алюзія має широкий діапазон виражальних можливостей, які дозволяють ефективно використовувати її як експресивний засіб у стратегічних цілях. Особливого значення у зв'язку з цим набуває цілеспрямоване застосування алюзії як засобу прихованого релігійно мотивованого впливу на адресата проповіді.

Алюзія – вияв текстової категорії інтертекстуальності, прийом художньої виразності, що змістовно збагачує текстову інформацію, створюючи численні асоціації з подіями, фактами, персонажами інших текстів [4, с. 24]. Ключовими ознаками алюзії є імпліцитність, двоплановість і цілеспрямованість [2; 3; 4; 5]. Алюзія відіграє важливу роль у створенні текстового імпліцитного смислу завдяки особливому способу свого формування та виявлення. Оскільки алюзія має подвійну референцію – стосовно контексту та денотата, – то в процесі свого формування вона, насамперед, встановлює зв'язок із фондом знань учасників дискурсу, тобто з їхніми фоновими знаннями. Значення алюзії виводиться зі співвіднесення її з денотатом,

з одного боку, та з контекстуальним індикатором, з іншого, керується правилами додавання смислів, що дає не просту суму смислів, а нові смисли. Використовуючи аллюзивні вирази, автор кодує повідомлення відповідно до власного бачення світу, а також своїх знань та емоційно-оцінних уявлень про об'єкт аллюзивного порівняння. Декодування аллюзії передбачає активність адресата у процесі пізнання ідеї автора, у сприйнятті та розумінні цінностей, виражених в аллюзивній одиниці. Така активність спрямована на залучення не лише його образних асоціацій, але й загальних знань про світ мистецтва, літератури, культурного та соціального життя суспільства. В основі виявлення аллюзії лежить процес взаємодії фонових знань автора та адресата, які вони використовують при прочитанні та інтерпретації тексту. Тобто, для виявлення імпліцитних смислів повідомлення необхідно актуалізувати набір прагматичних пресупозицій.

У текстах англомовних протестантських проповідей найчастіше зустрічаються біблійні (65,3%), історичні (27,6%) та літературні (7,1%) аллюзії.

Домінування біблійної аллюзії зумовлене специфікою досліджуваного жанру. Н. В. Черкас, аналізуючи функціональні особливості номінативних та цитатних біблійних аллюзій на матеріалі американських романів, визначає біблійну аллюзію як посилання на біблійний знак у чужому мовленні, структурними репрезентантами якого можуть бути слово, словосполучення або просте чи складне речення [6]. У текстах англомовних протестантських проповідей зустрічаються номінативні біблійні аллюзії, які на лексичному рівні представлені антропонімами – *“Like Moses on Mt. Sinai, Like Peter, James and John at Jesus’ transfiguration... Many Christians today absolutely love being in the presence of the Holy Spirit...”* [11] – та топонімами біблійного характеру (як-от *“Unlike the people of Bethsaida and Chorazin, we are to humble ourselves before the wisdom and the power of God as shown to us in Jesus, and not to think we are better”* [9]), а на рівні словосполучення – номінативними та номінативно-комунікативними біблеїзмами-фразеологізмами: *“And when these more profound understandings and values are lived, then the mustard seed of faith can grow into a kingdom in which all people can find shelter and a home”* [8];

У текстах англомовних протестантських проповідей зустрічаються також біблійні цитатні аллюзії, які становлять семантичну єдність із конкретним змістом та певною формою, що знаходить своє відображення в буквальному відтворенні біблійного тексту та обов’язковій дискретності. Наприклад, у фрагменті проповіді *“We don’t need to go about looking for the dead among the living, and we don’t need to go about living like the dead among the living. Jesus Christ has been raised from the dead. He is alive. Because he is the first fruits, we can be assured that a similar future awaits us”* [12] використовується біблійна цитатна аллюзія *looking for the dead among the living*, що є дослівним відтворення біблійного тексту від Луки 24:5. У цьому ж реченні проповідник вживає аллюзивну квазіцитату *living like the dead among the living*, що є трансформацією експлікованого прецедентного висловлювання. За допомогою породжених аллюзивних асоціацій проповідник імпліцитно спрямовує паству до висновку, що потрібно не лише вірити у воскресіння Христове, але й жити відповідно до цієї віри.

У текстах проповідей широко використовуються історичні алюзії. У наведеному уривку маркери алюзії *Spanish Inquisition*, *Taleban* спрямовані на викликання певних історичних та культурних асоціацій, які натякають на могутність і впливовість релігійних громад у минулому та сьогоденні. З одного боку, вони утверджують думку про бажання людей щодо ролі Церкви у вирішенні долі кожного, а з іншого боку, обґрунтовують страх перед релігійними об'єднаннями: *"So yes, it's possible to understand the fear that religious people will automatically want to put the clock back to an age when the Church simply decided the fate of everyone and blandly appealed to supernatural authority when challenged. No-one, to coin a phrase, expects the Spanish Inquisition. There are things to be properly afraid of in religious history, Christian and non-Christian; there are contemporary religious philosophies of the Taleban variety which we rightly want to resist as firmly as we can"* [14].

У наступному прикладі проповідник, згадуючи про „Закон про аборти”, прийнятий у Великобританії 1967 року, проводить паралелі з кампанією на підтримку евтаназії в Об'єднаному Королівстві: *"Then again, the campaign to allow in the United Kingdom assisted suicide for the terminally ill or disabled seems now to be actively promoted and gathering pace. I recoil with horror as I remember the reassurances in 1967 that abortion would be a rare occurrence. We can easily imagine the slippery slope, culminating in a time when any elderly or disabled person who felt they were a burden on their family would feel an obligation to seek assistance in terminating their life. The slippery slope argument is often denigrated: there will be safeguards, people say. So they said about abortion"* [10]. Закон 1967 року дозволяє хірургічні аборти у термін до 24 тижнів, а також пізніше, якщо лікарі вважають, що життя матері в небезпеці або дитина народиться з важкою інвалідністю. Протестантська церква завжди виступала проти цього закону, і в наведеному уривку підтвердженням цього є вирази *I recoil with horror, slippery slope*. Алюзивна асоціативність висловлення допомагає експлікувати прихований зміст – осуд евтаназії та будь-яких рішень щодо визначення тривалості життя людини. У висловленні *"And let the Holy Spirit pray (and this is a very unbiblical prayer) "Lord, don't make me a Calvin Coolidge! Give me the freedom to speak so that something opens."* And of course **where Jesus opens, no one can shut**" [7] спочатку використано номінативну алюзію на історичну постать тридцятого президента США Кальвіна Куліджа, який, як зазначено у вступі проповіді, був дещо різким у спілкуванні і цим відштовхував від себе людей. Разом з тим, у продовженні висловлення помічаємо квазіцитатну алюзію біблійного походження: **where Jesus opens, no one can shut**, яка є трансформацією висловлення з Одкровення *"I have set before you an open door which no one can shut"* [Revelation 3:8].

Використовуючи можливі асоціації з відомою дитячою фантазійною книгою „Хроніки Нарнії” Клайва Льюїса та однойменним фільмом, проповідник підсилює своє висловлення про Церкву як вхід до нового світу: *"They believed that when you came into the Church, and indeed when you came into a church, one of the things you should realise was you were entering a new world – through the back of the wardrobe into Narnia, as you might say – a new creation, a new set of relationships, a new set of expectations of yourself and one another; above all, overwhelmingly, a new sense of what God made possible"* [13].

Отже цілеспрямоване використання алюзії в текстах англомовних протестантських проповідей є втіленням прагматичного чинника та спрямоване на реалізацію комунікативної мети проповідника – здійснення релігійно мотивованого впливу на паству. Реалізації комунікативно-прагматичного потенціалу алюзії сприяють регулятивні та оцінні концепти, актуалізовані прецедентними текстами, репрезентантами алюзії чи її трансформаціями. Алюзія не лише демонструє погляди проповідника на ту чи іншу проблему, але й імпліцитно скеровує паству на правильне розуміння інформації, що міститься в тексті проповіді, тобто є засобом виникнення ілюзії самостійної інтерпретації повідомлення. У текстах англомовних протестантських проповідей найчастіше зустрічаються біблійні алюзії (65,3%), що пояснюється особливостями жанру, а також історичні та літературні алюзії.

Література

1. *Бацевич Ф. С.* Нариси з лінгвістичної прагматики : [монографія] / Ф. С. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2010. – 336 с.
2. *Лавриненко О. О.* Комунікативно-прагматичний потенціал алюзії в англійському та українському публіцистичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 „Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство” / О. О. Лавриненко. – К., 2009. – 23 с.
3. *Мамаєва А. Г.* Лингвистическая природа и стилистические функции аллюзии (на материале английского языка) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04. „Германские языки” / А. Г. Мамаева. – М., 1977. – 24 с.
4. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2006. – 716 с.
5. *Тютенко А. А.* Структура і функції алюзії в пресі Німеччини, Австрії та Швейцарії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / А. А. Тютенко. – Х., 2000. – 20 с.
6. *Черкас Н. В.* Номінативні та цитатні алюзії як об’єкт дослідження у художньому тексті [Електронний ресурс] / Н. В. Черкас. – Режим доступу до ст. : http://www.franko.lviv.ua/faculty/inomov.new/Visnyk/visnyk/Visnyk_15.pdf.
7. *Draper J.* That your joy may be complete [Електронний ресурс] / J. Draper. – Режим доступу : <http://www.yorkminster.org/worship/minster-sermons/sermon138/that-your-joy-may-be-complete.html>.
8. *Draper J.* The Mustard Seed [Електронний ресурс] / J. Draper. – Режим доступу : <http://www.yorkminster.org/worship/minster-sermons/sermon146/the-mustard-seed.html>.
9. *Draper J.* They devoted themselves to destruction [Електронний ресурс] / J. Draper. – Режим доступу : <http://www.yorkminster.org/worship/minster-sermons/sermon164/they-devoted-themselves-to-destruction.html>.
10. *Hall J.* Sermon given at Sung Eucharist on Easter Day: Sunday 4 April 2010 [Електронний ресурс] / J. Hall. – Режим доступу : <http://www.westminster-abbey.org/worship/sermons/2010/april/sermon-given-at-sung-eucharist-on-easter-day-sunday-4-april-2010>.

11. *Hand H. G.* Receiving the Baptism Jesus Gives [Электронный ресурс] / H. G. Hand. – Режим доступа : http://www.faithanglicanchurch.org/index.php?option=com_content&view=article&id=23&Itemid=18.

12. *Kesselus K.* Fourth Sunday of Easter [Электронный ресурс] / K. Kesselus. – Режим доступа : http://www.episcopalchurch.org/sermons_that_work_121_376_ENG_HTML.htm.

13. *Williams R.* A sermon to mark 600 years of St Edward the Confessor's church [Электронный ресурс] / R. Williams. – Режим доступа : <http://www.archbishopofcanterbury.org/2849>.

14. *Williams R.* The Archbishop's Easter Sermon [Электронный ресурс] / R. Williams. – Режим доступа : <http://www.archbishopofcanterbury.org/2797>.

Дилай М. П., Маляр М. М. Аллюзия как носитель коммуникативного смысла в англоязычных протестантских проповедях

В статье рассматриваются коммуникативно-прагматические особенности аллюзии как носителя коммуникативного смысла англоязычных протестантских проповедей, имплицитного средства осуществления религиозно мотивированного влияния.

Ключевые слова: аллюзия, коммуникативный смысл, религиозно мотивированное влияние, коммуникативная стратегия манипулирования.

Dylay M., Malyar M. Alyuziya as a carrier of meaning in communicative English-speaking Protestant sermons

The article focuses on the communicative and pragmatic aspects of allusion which is viewed as a bearer of the communicative sense of English protestant sermons and an implicit means of religiously motivated influence.

Keywords: allusion, communicative meaning religiously motivated impact communication strategy manipulation.